

Vello Saliste kaitseb erivajadustega laste internaatkoole – vähemalt seni, kuni midagi paremat asemele ei pakuta.

Kuidas olla eripedagoog?

V e l l o S a l i s t e

Kosejõe Kooli direktor, Eesti Eripedagoogide Liidu president

Meenub vana lugu mehest, kes metsa eksinuna appi hüüdma hakkas. Unest ärganud karu patsutas talle käpaga õlale ja küsis: "Miks sa mind magada ei lase?" Mees vabandab, et on eksinud. Karu vastu: "Mis sa siis karjud?" Mees kogeleb, et ehk keegi kuuleb. Karu lõpetab jutu: "No mina kuulsin. Hakkas sul nüüd parem?"

Käesolevat kirjutist sundis paberile panema sama mure – eripedagoogide häält on muu müra hulgas vähe kuulda ja kuulevad enamasti need, kes ei saa aidata.

Et kolmkümmend aastat tagasi eripedagoogiks saada, tuli Tartu Ülikoolis viis aastat õppida. Tudengil pidi kujunema arusaam, kes on erivajadusega õpilane, kuidas teda ära tunda ja millega aidata. Mäletan esimesi praktikanädalaid, kus seisin abikoolis klassi ees ega suutnud ikkagi mõista, mille poolest need selgesilmsed poisid-tüdrukud "erivajadustega" õpilased on. Alles edaspidi töösse süvenedes hakkas pilt selginema. Õppisin tundma õpilaste kohati väga suuri probleeme. Nii suuri, et need isegi täiskasvanul võiksid üle pea kasvada. Aga õpilase mõistmine ja soov teda abistada viis probleemide lahendamisele ligemale.

Eelnevaga tahan ütelda, et eripedagoogiks saadakse aastatega. Tahan rõhutada ka seda, et viieaastase koolitusega ei tule eripedagoog tänapäevalgi toime. Lisaks on vaja ka eripedagoogide koostööd. Eripedagoogide eri põlvkondadel kujuneb tänu sellele ühine arusaam õpiraskustega lastest ja nende abistamise võimalustest.

Tavakooli õpetajatele pakutavad lühikursused ja -koolitused ei tee kellestki eripedagoogi. Tunnistus saadakse kätte, kuid erivajadustega õpilane on endiselt hädas. Erikoolis töötamise kogemus näitab, et probleemidega lapse kasvatamine ja õpetamine nõuab väga palju aega ja kannatust. Seda ei saa põhitöö kõrvalt kähku õppida ega teha. Tarvis on hoopis põhjalikumat ettevalmistust, mis annab oskuse lapsele läheneda, aitab vajaduse korral ebameeldivusi alla neelata ja kas või oma minagi maha salata – et lahingut kaotades võita sõda.

Eesti koolis napib noori õpetajaid. Ka kõrgelt koolitatud eripedagooge satub kooli harva. Ei ütleks, et õpetaja palk karjult madal on. Noor inimene siirdub sinna, kus on tõeliselt nüüdisaegne töökeskkond, soodsad töötingimused ja konkurentsivõimeline palk. Praegu on ajale kõige rohkem jalgu jäänud õpetaja

töökeskkond. Kas pole piinlik töötada majas, kus kraanikausis on pragu, uksepiidad narmendavad, lambivalgus on kasin ja klassipõrand vajub lohku, kui vallavanem koos hoolekogu esimehega sisse astub? Õpetaja koormus ja kõikvõimalikud nõudmised talle on kasvanud samuti väga suureks. Miks õpetaja sellega vaikides lepib? Kas kardab, et protestijat peetakse konservatiivseks ja vanamoodsaks?

Koolides püütakse üha erinevamaid lapsi üheskoos õpetada. Selleks soovitatakse koostada igale õpilasele individuaalne õppekava. Kas me usume, et õpetaja suudab sellise klassiga töötada? Kas piisab üksnes aine õpetamisest või tuleks õpilasele veel midagi muud ka õpetada, et ta tööjõuturul konkurentsivõimeliseks saaks? Olgu või harjumust ja valmisolekut füüsilist tööd teha.

Eesmärgiks on seatud, et erivajadustega õpilaste osakaal tavakoolis suureneb – 14,4% erivajadustega õpilastest peab 2008. aastal õppima tavakoolis. Milleks selline kümnendiku täpsusega kontrollarv? Kas õpetaja suudab tõesti oma klassi kõrvalt veel erivajadustega lastega tegelda, koostada individuaalseid õppekavasid, korraldada nende alusel õppetööd, kontrollida ja analüüsida

da tulemusi ning koostada sellest lähtuvalt järgmised individuaalsed õppekavad? Kas õpetaja suudab piisavalt tegeleda ka erivajadustega laste perekondadega, kui pered ise oma lapse õpinguid ei toeta või ei soovigi seda teha? (Mõnigi kord kuuleb ütlemist: "Olin mina koolis puupea, miks peaks mu laps parrem olema?")

Euroopa arenenud maades rakendatakse jõuliselt abiõpetajaid. Sotsiaalselt nõrkade peredega tegelevad professionaalsed sotsiaaltöötajad, kes püüavad peredele lapse kasvatamisel usku ja lootust tagasi anda, et lootuse kaotanud vanemad tahaksid taas oma laste tuleviku nimel pingutada. Tihti see eesmärk ka saavutatakse.

Kuigi ka Eestis on sotsiaaltöötaja roll kooli ja kodu toetajana märgatavalt paranenud, pole see veel piisav. Nii jäämegi lihtsalt pealtvaatajaks, kui meie silme all mõni 7.–9. klassi õpilane koolist välja langeb.

Siinkohal tahaks küsida, kuidas oleme jõudnud selleni, et hariduslike erivajadustega laste arv tasapisi kasvab ja koolist väljalangus suureneb. Kas pole põhjuseks see, et õpetaja on klassis üks? Tal pole aega ega jõudu nõrgemate õpilastega tegeleda, ta ei jõua tegeleda ka nende peredega.

Välja langetakse ka erikoolist. Mõni laps lihtsalt ei tulegi kooli, sest tal puuduvad vähimadki hariduslikud vajadused. Ta küsib: "Miks ma pean koolis käima? Et õppida! Milleks? Et paremat tööd saada! Aga meil külas ei käi keegi tööl, kõik joovad!" Siin vajab õpetaja noorsoopolitsei ja sotsiaaltöötaja abi, et laps vähemalt kooli kohale tuleks – küll ta siis lõpuks endalegi märkamatuks ka õppima hakkab.

Majanduses tehakse selget vahet – mis on hea arenenud riikidele, ei pruugi olla hea arenevatele riikidele. Erivajadustega laste puhul meil seda vahet ei tehta. Aastaid tagasi külastas Kosejõe Kooli grupp taani eksperte. Nad tahtsid teada, miks Eestis nii paljud lapsed erikoolis käivad, kuigi suund on kõigi õpetamisele tavakoolis. Pärast õpilastega kohtumist ning pikki väsitavaid arutelusid tegi grupi liider, meesterahvas, kokkuvõtte. Ta tõdes, et Eesti oludes on erikool õigustatud, kas või sellepärast, et ta näeb meie erikooli laste näol naeratust, mida ta mujal nii sageli

ei kohanud. Paraku lahkusid naiseksperdid sellelt arutelult süngete nägudega... Eestis ja mujalgi teatakse erivajadustega laste internaatkoolist vähe. Ei teata, et koolipäev ei lõpe erikoolis viimase tunniga, vaid kestab mitmesuguste tegevuste kaudu õhtuni välja. Ja seda eripedagoogi hoole all: "Kas kõhu said täis, jalad pesid puhtaks? Head ööd! Tuli kustu!" Paljudel lastel ei ole kodus sellist dialoogi...

Meil on oma väärtused ja kui me neid ei arenda, teeme oma rahvuslikule (eripedagoogikale) karuteene. Meil pole tarvis senitehtut häbeneda, vaid edasi arendada. Aastaid tagasi tuli Kosejõe Kooli tütarlaps, kelle 6. klassi tunnistusel olid vaid "ühed" ja "kahed" ning sadadesse tundidesse ulatuv puudumiste arv. Käitumine ja hoolsus mitterahuldavad. Tänavu lõpetab ta meil 9. klassi "neljade"-viitega". Käitumine eeskujulik. Puudunud tunde pole ühtegi. Õpetajad ja lapsevanemad võivad rõõmu tunda!

Meie kutseklassid suleti, sest usuti, et need pidurdavad kutseõppe reformi. Pedagoogide vastuväited ja argumentid ei läinud arvesse. Kahtlustati, et tahame õpilasi kutseklassi jätta vaid seepärast, et need lapsed meile meeldivad. Meeldivadki! Õpetaja ei saa koolis töötada, kui lapsed ei meeldi.

Kosejõe Koolil olid selleks ajaks loodud pikaajalised tõised sidemed Soome Perttula Eriametikooliga. Kutseklassi õpilased käisid seal kevaditi praktikal. Traktoristieriala poisid proovisid võimsaid Valmeti traktoreid ja kokaabi eriala tütarlapsed töötasid tänapäevases suurköögis. Sügiseti võtsid soomlased kaasa oma pargihooldusmasinad ja korraldasime ühiseid töötalguid meie vanas mõisapargis. 9. klassi lõpetajad olid väga huvitatud kutseklassi pääsemisest, sest seal oli huvitav õppida ning sealt sai kergemini kutsekooli. Koostöö kulmineerus sellega, et meie neli vanemliku hoolduseta last said Soomes ametialase ettevalmistuse ning leidsid pärast seda Eestis ka töökohad.

Praeguseks on koostöö vaibunud. Soovime vastastiku vaid häid jõule. Nüüd üritame käivitada 9. kl lõpetajate lisa-aastat – läheme tühjalt kohalt uuele ringile.

Paar väljavõtet Kosejõe Kooli 9. klassi lapsevanemate arvamustest 2005. aasta kevadel.

■ *Logopeed soovitas meil valida Kosejõe Kooli. See oli ka esimene kool, kuhu meie tütar naeratusega vastu võeti. Kus tundus, et oleme oodatud. Kool on jätnud tugeva ja teovõimelise mulje. Meeldib väga, et suheldakse teiste koolidega, käiakse väljas esinemas ja võetakse külalisi vastu. Laps on tasapisi arenenud, on õppinud teisi aktsepteerima just sellistena, nagu nad on, mitte halvustama.*

■ *Poiss ei saanud kuidagi koolis hakkama. Lõpuks valisime Kosejõe Kooli. Kui ta noorem oli, kippus kangesti koju. Nüüd talle meeldib koolis käia. Temaga arvestatakse. Ta tunneb end koolis isiksusena. Võib-olla mujal seda tunnet ei oleks olnud. Lapsed saavad õppida ja tööd teha. Valitseb usaldav ja armastav õhkkond.*

Meie tugevad ja kutsekindlad eripedagoogid on koondunud Eesti Eripedagoogide Liitu (EEL). Meile pole oluline, kas last õpetatakse kodukohas või õpilaskoduga koolis. Peaasi, et lähtutaks õpilase ja perekonna vajadusest ning kooli võimalustest. Oleme meelsasti valmis õpetajaid abistama.

Eripedagoog pole lihtsalt amet, vaid maailmavaade. Selle maailmavaate tuum on mõte, et hariduslike erivajadustega last tuleb võtta sellisena, nagu ta on, ning et kõike peab saatma humanism ja pühendumine.

Mida Eripedagoogide Liit on teinud, et erivajadustega laste mured kostaksid metsasügavusest inimesteni? Meie liit annab välja ajakirja, korraldab konverentse, saadab oma esindajad ministeeriumisse eripedagoogika küsimuste arutamisel osalema. Nõustab lapsevanemaid. Kaitseb erivajadustega laste internaatkoole – seni, kuni pole midagi paremat asemele pakkuda.

Kas keegi on meid kuulnud? Vähemasti karu ikka? Paraku jääb tõsistest haridusajadest rääkides väheseks, kui ainult karu kuuleb...